

Londýnský aršík k výstavě poštovních známek v roce 1943 (I)

1. Úvod

Debaty kolem tohoto aršíku byly v minulosti značné a postoje filatelistů k němu se výrazně různily. Od extrémního přeceňování až po naprosté odmítání, od střízlivého hodnocení přes absurdní politický podtext po naprosté zatracení. Snahy nalézt ucelený výklad jeho vzniku, historii výroby a jeho distribuce se dlouho potýkaly s nezdarem. Teprve systematické úsilí našich kolegů z Czechoslovak Philatelic Society of Great Britain (CPS), zejména pak autorů V. J. Kraliceka z Nového Zélandu a W. A. Page z Velké Británie, daly vzniknout výtečné monografické příručce⁽¹⁾, která kupodivu v našem současném rozháraném filatelistickém prostředí téměř zapadla a byla citována jen velmi ojediněle. Faktem však zůstává, že dnes máme k dispozici téměř úplné údaje o historii vzniku tohoto aršíku a spolu se zcela ojedinělými nálezy filatelistické povahy⁽²⁾ navíc i dokumentaci výroby tohoto mimořádně zajímavého tisku z dílny jedné z nejlepších světových tiskáren poštovních známek, plně zaštitěného československou exilovou vládou.

2. Historie vzniku aršíku

Impulsem pro vznik aršíku bylo konání dvou výstav k 25. výročí vzniku ČSR, z nichž jedna byla věnována sokolskému hnutí a druhá pak československým poštovním známkám. Obě výstavy se konaly od 8. do 20. listopadu 1943 v Československém institutu Britské rady (British Council Czechoslovak Institute) na Grosvenor Place 18 v Londýně a popudem k uspořádání druhé z nich byla aktivita Československé filatelistické společnosti v Londýně (Czechoslovak Philatelic Society in London)⁽³⁾. Ta veřejně oznámila konání výstavy československých poštovních známek a razítek československé poštovní služby v prvním čísle svého bulletinu v červnu 1943⁽⁴⁾. Součástí oznámení bylo i sdělení o spoluprádání Československé armády (Úřad československé poštovní služby). Patronát výstavě udělil prezident republiky Edvard Beneš a veškerý výtěžek z výstavy byl předem přidělen fondu Československého červeného kříže. Vláda republiky v exilu vydala svůj souhlas k pořízení pětiznámkového pamětního aršíku vydaného jako suvenýr bez poštovní platnosti. Tisk byl svěřen prestižní tiskárně Waterlow and Sons Ltd. v Londýně, která v té době patřila k nejvýznamnějším producentům poštovních známek řady zemí britského Commonwealthu.

3. Přípravná fáze výroby aršíku

Jako první krok bylo nutno zhotovit úplnou předlohu zachycující celkovou prostorovou dispozici aršíku spolu s kompozicí jednotlivých známkových návrhů a všemi potřebnými změnami textu i přerytými některých detailů. Celkový návrh aršíku je zřejmý z jeho reprodukce na titulní straně tohoto čísla MR. Po jeho zpracování bylo třeba přistoupit k úpravě původních známek. Nejpodstatnější z těchto úprav představuje stranové převrácení portrétu E. Beneše tak, aby v pohledu sledoval zleva doprava své partnery (všechny předchozí portréty E. Beneše jsou obráceným pohledem zprava doleva). Konečnou fází všech přípravných prací tvořily úpravy nápisů, dat a prezidentské standardy tak, jak jsou předepsány na finální verzi návrhu. Nakonec byly zhotoveny zkusmé tisky. Jsou všechny zachyceny na obr. 1a, 1b, 1c. Tisk aršíku v odlišných barvách (obr. 2) a s dvouřádkovým přetiskem „WATERLOW & SONS Ltd./SPECIMEN“ patří pravděpodobně mezi zkoušky tisku barev, protože je doposud znám jen zcela ojediněle i bez přetisku a bližší informace o něm stále chybí.

obr. 1a

obr. 1b

Obr. 1c

obr. 2

4. Tisk aršíku

Studium jednotlivých aršíků bylo v minulosti spíše nesystematické a postrádalo jasnou koncepci především pro absenci dokladového materiálu o způsobu tisku. Existovaly přitom i obavy, zda se vůbec podaří takový materiál dohledat. O to větší bylo překvapení nad nálezem úplných otisků tiskových forem, k jejichž získání významně přispěli Jiří Majer a Tomáš Mádl, který je pro svou sbírku nakonec získal. Svým významem je tento materiál a jeho prostudování srovnatelné s badatelskou činností autorů studie (1).

Protože jsme samozřejmě neměli přístup k tiskovým formám (dále jen TF), veškeré uváděné poznatky o tisku jsou odvozeny z papírového materiálu. Pro každou z obou barev byla zhotovena jedna čtyřdesková TF (schéma na obr. 5), jejich otisky jsou na obr. 3 (červená barva) a 4 (soutisk). Tiskárenské číslo TF pro červenou barvu bylo 42213, pro modrou 42214 ať už z provozních důvodů nebo kvůli poškození horní

- (1) Kralicek V. J., Page W. A., The 25th Anniversary of Czechoslovak Independence (The 1943 London Exhibitions), Monograph No. 10, Czechoslovak Philatelic Society of Great Britain, Chester
- (2) Sbirka J. L. Kleina (Holandsko), sbírka T. Mádl (ČR)
- (3) Tato společnost vznikla jako přímý důsledek poměrně rozsáhlé činnosti československé exilové komunity v Londýně, v níž byl i značný počet sběratelů-filatelistů.
- (4) Czechoslovak Philatelic Bulletin No.1, June 1943